

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi
(Journal of Kırşehir Ahi Evran University Faculty of Agriculture)

Ahi Ziraat Der – J Ahi Agri
e-ISSN: 2791-9161
kuzfad.ahievran.edu.tr

**KUZ
FAD**

Derleme makalesi

Mersin İli Bağcılığının Genel Durumu ve Erkenci Üzüm Yetiştiriciliği

Muhammed KÜPE^{1*}

¹ Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 25240, Erzurum

* Sorumlu yazar (Corresponding author): muhammed.kupe@atauni.edu.tr

Makale alınış (Received): 12.07.2021 / Kabul (Accepted): 17.08.2021

ÖZ

Bağcılık tüm dünyada olduğu gibi pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan ülkemizde de en önemli tarım kollarından birisidir. Erkenci üzüm yetiştiriciliğinde üzümün erken hasat edilmesi ve yüksek fiyatta alıcı bulması mümkün olmaktadır. Türkiye’de daha kolay ve daha yüksek fiyatlara pazarlanabilen erkenci üzüm çeşitleri için en uygun ekoloji Akdeniz iklim kuşağıdır. Mersin ilinin merkez, Tarsus, Silifke ve Anamur ilçeleri ülkemizin en erkenci üzüm üretim alanı olup, bu ekolojilerde erkenci üzüm çeşitlerinin açıkta yetiştiriciliği yapılmaktadır. Son yıllarda Mersin ili başta olmak üzere, Akdeniz sahil kuşağında erkenci üzüm çeşitlerini daha erken üretebilmek için örtüaltı yetiştiricilik de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu derlemede de ilk turfanda yetiştiricilik ile ön plana çıkan Akdeniz iklim kuşağı ve Mersin ilinin bağcılık potansiyeli ve mevcut durumu, yörede yetiştirilen önemli çeşitler, uygulanan kültürel uygulamalar ve karşılaşılan problemler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Bağcılık, Erkenci üzüm, Mersin

© Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

General Situation of Viticulture in Mersin Province and Early Grape Cultivation

ABSTRACT

Viticulture is one of the most important agricultural fields in our country, which is home to many civilizations as it is all over the world. In early grape cultivation, it is possible to harvest the grapes early and find buyers at high prices. The most suitable ecology for early grape varieties that can be marketed more easily and at higher prices in Turkey is the Mediterranean climate zone. The center of Mersin, Tarsus, Silifke and Anamur districts are the earliest grape production areas of our country, and in these ecologies, early grape varieties are grown in a field environment. In recent years, greenhouse cultivation has also started to become widespread in order to produce early grape varieties earlier in the Mediterranean coastal region, especially in Mersin province. In this review, the Mediterranean climate zone, which comes to the fore with first-season cultivation, and the viticulture potential and current situation of Mersin province, important varieties grown in the region, applied cultural practices and problems encountered are evaluated.

Keywords: Mediterranean, Viticulture, Early Grapes, Mersin

© Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

Giriş

Dünya üzerinde bağcılık için en elverişli iklim kuşağı 20°-50° kuzey ve güney enlemleri arasındadır (Winkler vd. 1974; Çelik vd. 1998). Türkiye 36°-42° kuzey paralelleri ile 26°-45° doğu meridyenleri arasında yer alır. Ülkemiz bu coğrafi koordinatlarına göre üzüm yetiştiriciliği için oldukça uygun konumdadır. Dünya’da yaklaşık 7.7 milyon hektar bağ alanında 77 milyon ton üzüm üretimi yapılmaktadır. Ülkemiz ise yaklaşık 4 milyon da bağ alanı ile dünyada 5.sırada iken, 4.2 milyon ton yaş üzüm üretimi ile 6. sırada yer almaktadır (FAO, 2020).

Anadolu asmanın ilk kez kültüre alındığı coğrafyanın merkezindeki konumundan dolayı çok eski ve köklü bir bağcılık kültürüne sahiptir (Kara vd. 2005). Yaklaşık 7-8 bin yıl önce Anadolu’da kültüre alınan asma, bu topraklar üzerinde hüküm süren tüm uygarlıkların en fazla değer verdikleri kültür bitkisi olma özelliğini günümüze kadar korumuştur. Anadolu insanı, bir yandan yaş ve kuru üzümü sofrasından eksik etmezken, diğer yandan üzüm şirasının değişik şekillerde işlenmesi ile elde edilen şarap, sirke, pekmez, köfter, sucuk, pestil, bastık vb. mamulleri de beslenme ve enerji ihtiyacının karşılanmasında kullanmışlardır (Çelik vd. 1998).

Türkiye’de iç ve dış pazarlarda daha kolay ve daha yüksek fiyatlara pazarlanabilen erkenci üzüm çeşitleri için en uygun ekoloji Akdeniz kuşağıdır. Mersin ilinin merkez, Tarsus, Silifke ve Anamur ilçeleri ülkemizin en erkenci üzüm üretim alanı konumundadırlar. Akdeniz iklim

kuşağında erkenci üzüm çeşitlerinin açıkta yetiştiriciliğinde olgunlaşma haziran ayının ilk yarısında başlamakta ve temmuz ayı boyunca devam etmekte iken, bu bölgedeki örtüaltı yetiştiriciliğinde olgunlaşma başlangıcı mayıs ayının sonlarına kadar kayabilmektedir. Akdeniz iklim kuşağında, sahil kesiminde erkenci çeşitlerin daha kolay ve yüksek fiyattan değerlendirilebilmesi, yayla koşullarında ise pazarda aranılan son turfanda üzüm çeşitlerinin varlığı Mersin iline üzüm piyasasında önemli bir yer sağlamaktadır (Uysal vd. 2017).

Bu çalışmada Akdeniz Bölgesinde ve bu bölgenin önemli bağcı kentlerinden biri olan Mersin’de bağcılığın mevcut durumu tüm yönleriyle ortaya koyulmuş, yörede yetiştirilen önemli erkenci çeşitler, uygulanan kültürel uygulamalar ve karşılaşılan problemler derlenmiştir.

Akdeniz Bölgesinde Bağcılık

Akdeniz bölgesi 2020 yılı verilerine göre bağ alanı bakımından 522.277 da ile Türkiye’nin en fazla bağ alanına sahip 2. bölgesi konumundadır. Üzüm üretiminde 686.059 ton ile Türkiye üzüm üretiminin %16.3’ünü karşılayarak 2. sırada yer almaktadır (TUİK 2020).

Türkiye’nin ilk turfanda sofralık üzüm yetiştiren bölgesi olan Akdeniz Bölgesi’nde mahalli ihtiyacı karşılayacak miktarda kurutmalık ve şaraplık üzüm de üretilmektedir. Bölgede son yıllarda örtüaltı bağ yetiştiriciliğinin yanı sıra yayla bağcılığı konusunda gelişmeler kaydedilmiştir (Çelik vd. 2005). Bölge iklim özellikleri itibariyle iki kesime ayrılır. Akdeniz Bölgesi sahil kesimleri erkenci sofralık üzüm, yayla kesimleri ise orta ve geç mevsimde olgunlaşan sofralık ve şaraplık üzüm yetiştiriciliğine uygun bir ekolojiye sahiptir (Eymirli 2000). Birinci kesim, tüm Akdeniz sahil kuşağı ile, bu kuşağın iç bölgeler ile temasını kesen Toros Dağları’nın eteklerini içine alır. Yüksek EST (etkili sıcaklık toplamı) değerleriyle subtropik karakterli tipik Akdeniz iklimine sahiptir. Bu yönüyle Akdeniz sahil kuşağı, ülkemizin erkenci sofralık üzüm üretimi açısından en uygun yöresidir. Haziran ayı sonuna kadar olan dönemdeki EST 1100 gün-dereceye yakındır. Bu yörede Cardinal, Tarsus Beyazı, Perlette gibi erkenci çeşitler iklimi normal seyreden yıllarda, haziran ayının ikinci yarısında; Uslu ve Early Cardinal ise ilk yarısında olgunlaşmaktadır. Doğu Akdeniz sahil kuşağında yer alan Adana ve Hatay illerinde de erkenci sofralık üzüm yetiştiriciliği, hızlı sayılabilecek bir gelişme göstermektedir. Batı Akdeniz sahil kuşağını temsil eden Antalya ilinin özellikle yayla kesimlerinde bağcılığın hızlı bir gelişme içinde olduğu dikkati çekmektedir. Doğu Akdeniz illerinin tersine, Antalya ilinde flokseraya dayanıklı anaçlar üzerine aşılı bağcılık yapılmaktadır (Ağaoğlu 1999). Bölgenin, Gaziantep, Kilis ve Kahramanmaraş illerini kapsayan iç doğu kesimi, daha çok Güneydoğu Anadolu’ya yakın iklim özellikleri sergilemektedir. Her üç ilimiz de floksere ile bulaşık olduğundan yörede hemen tümüyle aşılı bağcılık yapılmaktadır. Yöre iklimi, her üç değerlendirme şekline (sofralık, şıralık-şaraplık, çekirdekli kurutmalık) yönelik bağcılığa da uygundur. Çünkü yazları çok sıcak geçmesine rağmen, bu dönemde gece ve gündüz arasındaki sıcaklık farkı oldukça fazladır. Her üç ilde de EST 2010 gün-derecenin üzerindedir. Bağlarda tümüyle goble ve benzeri alçak gövdeli ve desteksiz şekiller hakimdir. Bağlarda hemen hiç sulama yapılmamaktadır. Yörenin en tanınmış sofralık çeşitleri: Hönüsü, Hatunparmağı, Horoz Karası, Tahannebi, Dımışkı ve Yıldız’dır. Üretilen üzümlerin büyük bölümü şıralık ve kurutmalık (Dökülgen ve Kabarcık) olarak değerlendirilmektedir. Yörenin önemli çekirdekli kurutmalık çeşitleri Rumi, Dımışkı ve Besni’dir (Ağaoğlu 1999).

Tablo 1. Akdeniz Bölgesi 2020 Yılı Üzüm Üretim Verileri (TUİK 2020)

Ürün adı	Alanı (dekar)	Üretim (ton)
Sofralık-Çekirdekli Üzüm	423.909	579.487
Sofralık-Çekirdeksiz Üzüm	15.395	37.411
Kurutmalık-Çekirdekli Üzüm	70.061	44.790
Kurutmalık-Çekirdeksiz Üzüm	250	145
Şaraplık Üzüm	12.662	24.226

Sahil kuşağında toprağın kireç oranı fazla olduğundan ve erkencilik önem taşıdığından, erkenci çeşitler için kıraç ve yamaç alanlarda 41 B, sulanan bağlarda ve taban alanlarda Kober 5 BB, 5 C ve 420 A gibi zayıf gelişen anaçların kullanılması uygundur. Orta mevsimde olgunlaşan sofralık çeşitler içinse 41 B'nin yanı sıra, daha kuvvetli gelişen 1103 P ve 110 R önerilebilir. Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis illerinde yaygın olarak kullanılan anaç Rupestris Du Lot'tur. Sahil kuşağında en önemli bağcı il Mersin olup erkenci üzüm yetiştiriciliği ile dikkat çekmektedir (Çelik 1996; Ağaoğlu vd. 1997; Ağaoğlu 1999).

Mersin İli Bağcılığı

İklim

Akdeniz ikliminin hakim olduğu Mersin'de, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmekle birlikte, yayla kesiminde rakım artışına bağlı olarak kışlar daha sert, yazlar daha ılıman geçmektedir. Yüksek rakımlı Toros dağlarının eteklerindeki yaylalarda iklim farklılığı belirgin hal almaktadır. Mersin ili genelinde yıllık ortalama sıcaklık 19.2°C, en soğuk ay ocak (Ort. 6.3°C), en sıcak ay ağustos (Ort. 31.6°C) ayıdır. Yıllık ortalama yağış tutarı (615.5 mm), Türkiye ortalamasına çok yakındır. En yağışlı aylar aralık, ocak, şubat; en az yağış düşen aylar temmuz, ağustos ve eylül aylarıdır. Kar yağışı, ancak denizden içeride yüksek kesimlerde görülmektedir. Egemen rüzgâr yönü kış aylarında kuzeydoğu, yaz aylarında ise güneybatıdır (Anonim 2020a).

Tablo 2. 1940-2020 ölçüm değerlerine göre Mersin İli Ortalama Meteorolojik Değerleri (Anonim 2020a)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	10.2	11.1	13.8	17.5	21.3	25.0	27.8	28.3	25.8	21.5	16.2	11.9	19.2
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	14.6	15.5	18.1	21.6	25.0	28.2	30.8	31.6	30.1	26.7	21.6	16.5	23.4
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	6.3	6.9	9.2	12.9	16.9	20.9	24.0	24.3	21.0	16.3	11.6	7.9	14.8
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	4.8	5.6	6.8	7.6	8.5	9.8	10.0	9.9	9.1	7.6	5.8	4.7	7.5
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.1	10.6	9.0	8.1	6.3	2.9	1.4	1.3	2.1	5.9	7.8	11.5	79.0
Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	119.9	86.7	56.2	34.1	23.4	10.1	11.6	6.8	11.7	38.9	77.1	139.0	615.5

Mersin İlinin özellikle Merkez ve Tarsus ilçesi Ülkenin erkenci sofralık üzüm üretim merkezi konumunu korumaktadır. Bu yörede hakim çeşitler; Cardinal ve Tarsus beyazıdır. Ancak yörenin yerli çeşidi olan Tarsus beyazı; tanelenme özelliği, daha küçük taneli oluşu ve yola dayanımının zayıf oluşundan dolayı giderek önemini yitirmektedir. Bu çeşidin yerini son yıllarda Cardinal çeşidi almaya başlamıştır. Son yıllarda ise, Yalova incisi ve Uslu ıslah çeşitlerinin yanı sıra Perlette ve Flame seedless gibi erkenci çekirdeksiz çeşitlerde yörede önem kazanmaya başlamıştır (Ağaoğlu 1999). Mersin ilinin Gülnar, Mut, Silifke ve Tarsus ilçelerinin yayla kesimlerinde Tarsus beyazı, Tilki kuyruğu, Horoz karası gibi erken, orta kesimde ve geç olgunlaşan geleneksel yerli çeşitler yetiştirilmektedir (Ağaoğlu 1999). Mersin ilinde oldukça uzun bir derim periyodu mevcuttur. Ova kesiminde üzüm yetiştiriciliğinde, haziran ayının ikinci ve üçüncü haftasında erkenci çeşitlerle başlayan derim, yayla kesiminde kasım sonu - aralık ayı ilk yarısına kadar sürmektedir. Ovada erkenci çeşitlerin daha kolay ve yüksek fiyattan değerlendirilebilmesi, yayla koşullarında ise pazarda aranılan son turfanda üzüm çeşitlerinin varlığı Mersin iline üzüm piyasasında önemli bir yer sağlamaktadır (Uysal vd 2017). Örtüaltında erkenci üzüm yetiştiriciliğinde renk gelişimini ve olgunlaşmayı hızlandırması amacıyla bazen Etilen uygulamalarının yanı sıra, asma tomurcuklarında dinlenmeyi keserek uyanmayı teşvik etmesi ve olgunlaşmayı erkene kaydırması amacıyla Hidrojen siyanamid uygulamaları da yapılmaktadır (Polat vd 2013).

Örtüaltı yetiştiriciliği dış iklim faktörlerinin etkisini kaldırarak gerekli özel çevre koşullarının oluşturulması ile alçak ve yüksek sistemler içinde yapılan sebze, meyve ve süs bitkileri yetiştiriciliği olarak tanımlanmaktadır. Örtüaltı meyve yetiştiriciliğinde çilek hariç meyve tür

ve çeşitlerinin taç yapılarının yüksek olması nedeniyle plastik seralar ve yüksek tünellerin kullanılması bir zorunluluktur (Beyazıt vd. 2021).

Pazara ilk turfanda üzüm sunabilmek amacıyla yapılan örtüaltında üzüm yetiştiriciliğinde daha çok plastik seralar kullanılmaktadır. Son yıllarda yan yüksekliği 3-3.5 metre civarında olan yüksek seralar örtüaltı bağcılıkta kullanılmaktadır. Örtüaltında üzüm yetiştiriciliğinde esas amaç erkencilik yani ilk turfanda üzümü pazara sunabilmektir. Bu nedenle seçilecek çeşitlerin çok erkenci veya erkenci çeşitler olması gerekir. Mersin ilinde örtüaltı bağcılığın en fazla yapıldığı ilçe Erdemli'dir. Tangolar (2016), Mersin ilinin Silifke, Mezitli, Erdemli, Toroslar, Yenişehir ve Tarsus ilçeleri başta olmak üzere, Antalya, Adana ve Hatay illerinin örtüaltında üzüm yetiştiriciliği yönüyle de önemli merkezler olacağını bildirmiştir. Mersin İlinde toplam 123 dekar plastik örtülü seralarda 303 ton sofralık çekirdekli üzüm üretilmektedir. Bu üretimin; 250 tonunu (100 dekar) Erdemli, 20 tonunu (10 dekar) Toroslar, 33 tonunu (10 dekar) Yenişehir ilçeleri üretmektedir. Erdemli ilçesinde genellikle örtüaltı bağcılığında Trakya ilkeren, Yalova incisi ve Uslu çeşidi yetiştirilmektedir (Anonim 2019). Bu çeşitlerin veriminin istenilen düzeyde olmasının yanı sıra yapraklarının düzgün olup yaprak ticaretinde kullanılması sıklıkla tercih edilmelerinde etkili olmuştur. Örtüaltı yetiştiriciliğinde yıllara göre değişmekle birlikte dekara ortalama 2- 2,5 ton verim alınmaktadır (Beyazıt vd. 2021). Özkan vd. (2005), örtüaltı üzüm yetiştiriciliğinin açıkta yetiştiriciliğe göre oldukça karlı bir yetiştirme şekli olduğunu bildirmişlerdir.

Sera içinde asmanın gövde yüksekliği ortalama 1.5 m dolayındadır. Örtüaltı yetiştiriciliğinde ara tarımı yapıldığından sıra arası mesafeler geniş tutulup ortalama 5 metredir, sıra üzeri mesafe ise kısa tutulmakla birlikte ortalama 2 metredir. Yörede kaliteden ziyade verim göz önünde tutulduğu için genellikle budama 7-10 göz üzerinden yapılmaktadır. (Anonim 2008; Anonim 2021).

Örtüaltında üzüm yetiştiriciliğinde dikim mesafesi ve terbiye sistemi önem arz etmektedir. Sık dikim ve ona uygun budama sistemleri uygulanarak birim alandan daha yüksek verim elde edilebilir. Ayrıca yapılacak kimyasal uygulamalarda erkenciliğin daha öne alınarak daha yüksek gelir elde edilmesi mümkün olmaktadır (Uzun ve Özbaş 1995).

Erdemli ilçesinde örtüaltı bağcılığın en önemli problemlerinden biri yoğun ara tarımı uygulamalarından dolayı yüksek oranda gübre kullanımıdır. Yöre çiftçisi ortalama 6 dekar bağ serasına yılda yaklaşık 40 ton çiftlik gübresi, 1 ton pul şeklinde kükürt, 400-500 kg 18-46-0 kompoze taban gübresi, 150-200 kg demir, fosfor, potasyum, 100-150 kg magnezyum gübresi vermektedir. Bu durum örtüaltı toprak yapısını bozmakla beraber önemli ölçüde maliyeti de artırmaktadır (Anonim 2021).

Tablo 3. 2020 Yılı Mersin'in İlçelerinin Sofralık-Çekirdeksiz Üzüm Üretimi (TÜİK 2020)

İlçe Adı	Alan (dekar)	Üretim (ton)
Tarsus	9900	29.849
Akdeniz	415	830
Toroslar	290	435

Tablo 4. 2020 Yılı Mersin'in İlçelerinin Sofralık-Çekirdekli Üzüm Üretimi (TÜİK 2020)

İlçe Adı	Alan (dekar)	Üretim (ton)
Aydıncık	200	200
Bozyazı	480	48
Çamlıyayla	2.500	5.750
Erdemli	2.591	3.887
Gülнар	5.278	7.917
Mut	10.397	20.794
Silifke	6.450	12.255
Tarsus	100.139	235.420
Akdeniz	6.315	14.209
Mezitli	8.000	12.000
Toroslar	7.876	15.752
Yenişehir	2.241	896

Mersin ilinde 2020 yılı itibari ile yaklaşık 191.458. dekar alanda 382.857 ton üzüm üretilmektedir. Bunun; 152.467. dekar alanda 329.128 tonu sofralık-çekirdekli üzüm, 10.605 dekar alanda 31.114 tonu sofralık-çekirdeksiz üzüm, 17.901 dekar alanda 1.922 tonu kurutmalık-çekirdekli üzüm, 10.485 dekar alanda 20.693 tonu şaraplık üzüm olarak yetiştirilmektedir. Kurutmalık-çekirdeksiz üzüm üretimi yok denecek kadar azdır. Mersin ilinin ilçeler bazında 2020 yılının bağ alanları ve üzüm üretim miktarları Çizelge 3, 4 ve 5 ve 6'da belirtilmiştir (TÜİK 2020). Mersin'in ilçeleri bağcılık açısından incelendiğinde; özellikle Tarsus'un çekirdekli ve çekirdeksiz sofralık üzüm üretiminde ön plana çıktığı görülmektedir. Tarsus'un yanı sıra, Mut, Toroslar, Akdeniz, Silifke ve Mezitli ilçelerinde de sofralık üzüm üretiminin yaygın olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5. 2020 Yılı Mersin'in İlçelerinin Kurutmalık-Çekirdekli Üzüm Üretimi (TÜİK 2020)

İlçe Adı	Alan (Dekar)	Üretim (ton)
Gülнар	9.190	1.011
Mut	6.911	726
Silifke	1.800	185

Tablo 6. 2020 Yılı Mersin'in İlçelerinin Şaraplık Üzüm Üretimi (TÜİK 2020)

İlçe Adı	Alan (Dekar)	Üretim (ton)
Gülнар	185	93
Mut	10.300	20.600

Cardinal

Salkım yapısı (500-650 g), konik- silindirik ve seyrek tanelidir. Taneleri kırmızı-mor renkte ve oldukça iri (7 gr) olan bu çeşidin tane yapısı yuvarlaktır. Taneleri 2-4 adet çekirdek ihtiva eden bu çeşit, iyi olgunlaştığında çok az aroma ihtiva eder. Kısa budamaya uygun (en çok 4 gözlü) bu çeşit dekara 1000- 2800 kg verim vermektedir. Temmuz sonu ağustos başı olgunlaşan çeşidin mildiyö, külleme, küf çürüklüğü ve kısa boğuma hassas olmasının yanı sıra kış donlarından da bazı yıllarda oldukça zarar görmektedir (Anonim 2020b).

Alphonse Lavallée

Asmaları orta kuvvette gelişme sergileyen bu çeşit, oldukça verimlidir. Dip gözleri daha verimli olan bu çeşit kısa budamaya daha uygundur. Genellikle kordon terbiye sistemi ile kurulu bağlarda çeşidin salkımları orta irilikte, kısa, konik veya çoğunlukla omuzlu, seyrekten sıkıya kadar değişir. Çekirdekli tane yapısı olan bu çeşidin tane büyüklüğü fazla (6-7 gr), tanelerin uç kısımlarından basık, tane rengi koyu siyah ve tane eti sıkı, tane kabuğu orta kalınlıktadır. Erkenci orta mevsimde yani ağustosun ilk yarısında olgunlaşan bir çeşidin tane sap bağlantısı oldukça kuvvetlidir. Meyve eti ve tane kabuğu yapısına bağlı olarak depolanmaya ve taşınmaya elverişlidir. Meyve kalitesinin artırılması çiçek ve salkım seyreltmesi ile mümkün olmaktadır (Anonim 2020b).

Italia

Güçlü omca yapısına sahip olan bu çeşit aynı zamanda oldukça da verimlidir. Dip ve orta gözleri verimli olan çeşide genelde kısa veya orta şiddette budama önerilir. Konik salkım yapısına sahip olan bu çeşit orta iriliktedir ve taneler salkım üzerinde homojen olarak dağılmıştır. Beyaz-sarı renk renkteki taneler oldukça iri (6-7 gr), çekirdekli, uzun oval şekildedir. Tanelerin kabuğu kalın olmasına rağmen, taneler çabuk yaralanabilir ve özellikle kasalara sürtüdüğü noktalarda kararmalara rastlanılmaktadır. Güneş yanıklığına dayanıklı olan çeşit arazi şartlarında (bağda) orta mevsimde olgunlaşmaktadır (Anonim 2020b).

Razakı

Kalın kabuklu, tane sap bağlantısı güçlü olan bu çeşidin muhafaza ve depo ömrü uzundur. Sofralık tüketiminin yanı sıra kurutmalık olarak da değerlendirilen bu çeşidin taneleri iri (6-7 gr) ve çekirdekli, tane rengi sarı ve tane şekli ovaldir. Güneş yanıklığına dayanıklı olduğu bilinen bu çeşitte çiçeklenme dönemindeki yağmur ve soğuklar boncuklanmaya neden

olarak kalite kayıplarına sebebiyet verebilmektedir. Dip ve orta gözleri daha verimli olan bu çeşidin bir yaşlı çubukları genel olarak orta şiddette budamaya tabi tutulur ve verim değeri yüksek bir çeşit olarak kabul edilir. Salkımları iri ve konik şeklinde olan bu çeşidin, Hafızali ve Beyrut Hurması aynı olduğu ifade edilmektedir (Anonim 2020b).

Yalova İncisi (Hönüsü X Siyah Germe)

1988 yılında tescil edilmiş olan bu çeşidin, en büyük problemi salkımlarda boncuklanmanın sıklıkla görülmesidir. Oldukça erkenci sofralık bir çeşit olan Yalova incisinin salkımları orta büyüklükte (250-300 gr) salkım şekilleri konik ve orta sıkı yapıdadır. Beyaz renkli ve orta irilikte (6-7 gr) olan bu çekirdekli çeşidin tane eti az sulu, tane yapısı oval, tane kabuğu ise orta kalındır. Pazar problemi olmayan bu çeşidin özellikle erkenci yörelerde yetiştiriciliği tavsiye edilmektedir (Anonim 2020b).

Perlette

Akdeniz bölgesinde çoğunlukla tercih edilen erkenci (Temmuz başı) sofralık bir üzüm çeşididir. Taneleri yuvarlak ve kehribar sarısı renkte olan bu çeşidin taneyapısı oldukça küçüktür ve tane ağırlığı genellikle 1-3 gr arasında değişmektedir. Çekirdeksiz olan bu çeşidin ve tane kabuğu oldukça incedir. Muhafaza ve pazar ömrü kısa olan bu çeşidin pazar değeri yüksektir.

Salkım ağırlığı ortalama 350-500 gram arasında değişen bu çeşitte salkım üzerinde taneler oldukça sık dizilmiştir (Anonim 2020b).

Trakya İlkeren

Taneleri mavi-siyah renkte olan bu çeşit çekirdekli üzüm çeşidi çoğunlukla sofralık olarak değerlendirilmektedir. Taneleri yuvarlak, orta irilikte (yaklaşık 4-5 gr) ve çekirdekli olan bu çeşit oldukça erken dönemde hasada gelmektedir. Erkenciliği ile ön plana çıkan bu çeşit haziran ayının son haftasında hasat olgunluğuna ulaşmaktadır. Erken olgunlaşmasına rağmen, omca üzerindeki ömrü oldukça fazladır. *Alphonse Lavallée* ve *Perlette* üzüm çeşitlerinin melezi olan bu çeşit ilk turfanda üzüm üretiminde en çok tercih edilen üzümlerin başında gelmektedir. Pazar problemi olmayan bu çeşit pazarda yüksek fiyatta değerlendirilebilmektedir (Anonim 2020b).

Tarsus Beyazı

Omcaları kuvvetli ve verimi oldukça yüksek olan bu yerli üzüm çeşidi erdişi çiçek yapısına sahiptir. Salkım üzerinde taneler genellikle çok sıkı dizilmemiş olmasına rağmen salkımları genellikle büyük yapıdadır. Tane rengi açık sarımtırak-yeşil renkte olan bu çeşidin taneleri orta büyüklükte ve küre şeklinde, tane kabuğu ise orta kalınlıktadır. Kısa budamaya uygun olan bu çeşit bekletilince tanelenme yapabilmektedir. Bu özelliği sofralık karakterini olumsuz yönde etkilemektedir. Kalın kabuklu, beyaz renkli ve erkenci özellik taşıyan bu çeşit düşük miktarda da olsa ihraç edilmektedir (Anonim 2020b).

Uslu (Hönüsü X Siyah Gemre)

Oldukça erken hasada gelen bu çeşit sofralık olarak değerlendirilmektedir. Yumuşak çekirdekli, iri taneli ve ince kabuk yapısına sahip olan bu çeşidin gelişme kuvveti oldukça yüksektir. Büyük taneler sahip olan bu çeşidin taneleri ortalama 6-7 gram ağırlığındadır. Tane kabuğu kırmızı renkli ve ince, tane eti gevrek olan bu çeşidin taneleri ortalama 2-3 adet çekirdek ihtiva etmektedir. Salkımları orta irilikte olan bu çeşidin (250-400gr), salkım yapıları seyrek ve konik

görünümde dirler. Kısa ve karışık budamaya uygun olan ve verim değeri oldukça yüksek olan Uslu çeşidi, Akdeniz sahil kuşağında haziranın ikinci yarısından sonra hasat edildiği gibi bu tarih örtüaltında 15- 20 gün erkene kayabilmektedir (Gürnil 1998; Anonim 2020b).

Ata Sarısı (Beyaz Çavuş X Cardinal)

Önemli yerli üzüm çeşitlerimizden olan Ata sarısı üzüm çeşidi Beyaz Çavuş ve Cardinal üzüm çeşitlerinin melezi dir. Salkımları oldukça büyük olan bu çeşidin (500-850 gr) salkım görünümleri konik veya silindiriktir. Tane rengi yeşil-sarı renkli olan bu çeşidin taneleri oldukça büyük (8 gr) ve çekirdeklidir. Uç gözleri daha verimli olan bu çeşit uzun (12 gözlü) budamaya daha uygundur. Dekara verimi 1600- 2700 kg arasında değişen bu yerli üzüm çeşidi Eylül ayının ikinci yarısında hasada hazır hale gelmektedir (Gürnil 1998; Anonim 2020b).

Sonuç

Akdeniz Bölgesi erkenci sofralık üzüm üretimiyle öne çıkmakta ve son yıllarda özellikle yayla bağcılığında ilerlemeler kaydedilmektedir. Bölgede son dönemlerde erkencilik bakımından tercih edilen Yalova incisi üzüm çeşidinin yerini yavaş yavaş Trakya İlkeren çeşidi almaktadır. Doğu Akdeniz’de Mersin ve Adana, Batı Akdeniz’de Antalya İli’nin batı kesiminde bulunan ilçelerinde önemli oranda erkenci sofralık üzüm yetiştirme potansiyeli olduğu halde, özellikle örtüaltı bağcılığındaki yetiştirme tekniği hatalarından dolayı yaşanan sıkıntılar bu alanda gelişmeyi yavaşlatmaktadır. Mersin İli’nde yetiştirilen en yaygın çeşit Yalova İncisi olmakla beraber, Cardinal, Alphonse Lavallée, İtalia, Razakı, Perlette, Tarsus Beyazı, Uslu ve Ata Sarısı gibi çeşitlerde son zamanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir. Bölgede bağlar genelde çift T duvar tipi ve goble terbiye sistemi ile terbiye edilmiştir. Bölge haziran-ağustos ayları arasında iç ve dış piyasaya ürün sunmaktadır. Turfanda olması sebebiyle üzümün ilk hasat edildiği Sarıveli, İncirlikuyu, Sucular ve civarında yüksek fiyatta alıcı bulmaktadır. Çeşitlerin yola dayanımı az olduğu için çok çabuk zararlanmakta, düşük orandaki yağışlarda dahi *Botyrtis* spp. ve *Aspergillus* gelişerek ürünlerde kalite kayıplarına neden olmaktadır. Yörede yetiştiriciliği yapılan Early Cardinal, Cardinal, Trakya İlkeren çeşitlerinde renklenmeye bağlı kalite sorunları göze çarpmaktadır. Bölgede topraklarının kireçli olması münasebetiyle yöre çiftçisi 41-B anacı üzerine aşılı çeşitleri tercih etmektedir. Yörede sulama anlamında problemler yaşansa da, çeşitlerin erkenciliği ve bağların şarjı açısından yıllık yağışlar yeterlidir. Son yıllarda Akdeniz bölgesinde önem kazanan örtüaltı üzüm yetiştiriciliğinde dikim mesafesi ve terbiye sisteminin verimde, erkencilikte ve kültürel işlemleri kolaylaştırmada önemli rol üstlendiği göze çarpmaktadır. Sık dikim ve ona uygun budama sistemleri uygulanarak birim alandan daha yüksek verim elde edilebileceği, buna karşın havalandırma problemi olan bağlarda mantari hastalıkların daha fazla görüleceği dikkate alınmalıdır. Bölgede yapılacak kimyasal uygulamalarda erkencilik daha öne alınarak daha yüksek gelir elde edilmesi mümkün olmaktadır. Ancak kullanılan kimyasalların uygun zamanda, uygun konsantrasyonda ve uygun yöntemle uygulanması gerektiği, aksi takdirde fitotoksititeye sebep olarak verim ve kaliteyi olumsuz yönde etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. İlk turfandacılık açısından ülkemizin en önemli bağcılık yapılan illerinden biri olan Mersin’de, bağcılıkla uğraşan çiftçilere geniş kapsamlı gerekli eğitimler verilerek uygun çeşit seçiminden, kültürel

uygulamalara kadar doğru ve zamanında yapılan uygulamalar ile mevcut bağ alanlarının daha etkin ve ekonomik kullanılması mümkün olacaktır.

Çıkar Çatışması

Makalenin yazarı için bilinen ya da olası bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

Ağaoğlu Y S, Çelik H, Çelik M, Fidan Y, Gülşen Y, Günay A, Halloran N, Köksal İ, Yanmaz R (1997). Genel Bahçe Bitkileri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No: 4, Ankara.

Ağaoğlu YS (1999). Bilimsel ve Uygulamalı Bağcılık (Asma Biyolojisi). Kavaklıdere Eğitim Yayınları No:1, (Cilt I), Ankara.

Anonim (2008). Sofralık üzüm ihracatı yayınlanmamış resmi veriler. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Raporu, Erişim tarihi: 01.04.2020.

Anonim (2019). Mersin Ticaret ve Sanayi Odası 2019 yılı ekonomik raporu, Erişim tarihi: 11.11.2020, <https://www.mtso.org.tr/tr>.

Anonim (2020a). Mersin ili meteorolojik verileri. Erişim tarihi: 06.11.2020, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler>.

Anonim (2020b). Üzüm çeşit kataloğu. Erişim tarihi: 06.06.2021, <https://isparta.tarimorman.gov.tr>.

Anonim (2021). Erdemli İlçe Tarım Müdürlüğü verileri, Erişim tarihi: 06.06.2021, <http://www.erdemli.gov.tr/ilce-tarim-mudurlugu>.

Bayazit S, Çalışkan O, Kılıç D (2021). Akdeniz Bölgesi'nde örtüaltı meyve yetiştiriciliği. Bahçe, 50(1), s.59-70.

Çelik H (1996). Bağcılıkta anaç kullanımı ve yetiştiricilikteki önemi. Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Anadolu Dergisi, 6 (2) 127-148.

Çelik H, Ağaoğlu Y S, Fidan Y, Marasalı B, Söylemezoğlu G (1998). Genel Bağcılık, Sunfidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi, Ankara.

Çelik H, Çelik S, Kunter B M, Söylemezoğlu G, Boz Y, Özer C., Atak A (2005). Bağcılıkta gelişme ve üretim hedefleri. VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 3-7 Ocak, Ankara.

Eymirli S (2000). Pozantı'da yetiştirilen bazı üzüm çeşitlerinin fenolojileri ile salkım ve tane özelliklerinin saptanması. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

FAO (2020). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Erişim tarihi: 26.01.2020, <http://faostat.fao.org/site>

Gürnil K, Usta K, Özer C, Kebeli N (1998). Bazı üzüm çeşitleri arasında melezleme yolu ile çekirdeksiz erkenci ve son turfanda sofralık üzüm çeşitlerinin elde edilmesi. 4.Bağcılık Sempozyumu Bildirileri: 20-23 Ekim, Yalova, s.87-90.

Kara Z, Demirhan Y, Yücel NK (2005). Tepe alma ve gibberellik asit uygulamalarının Razakı üzüm çeşidi ile 41 B MG ve Kober 5 BB asma anaçlarında bazı yaprak karakterlerine etkileri. Türkiye 6. Bağcılık Sempozyumu, 19-23 Eylül, Tekirdağ, s. 482–488.

Özkan B, Uzun H İ, Elidemir AY, Bayır A, Karadeniz C F (2005). Örtüaltı ve açıkta üzüm üretiminin ekonomik analizi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 18:77-85.

Polat İ, Namal H, Alican M (2013). Örtüaltı yetiştiriciliğinin bazı sofralık üzüm çeşitlerinde, erkencilik, verim ve kalite özellikleri üzerinde etkisi. Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences, 27.

Tangolar S (2016). Örtüaltında bağcılık. Bahçe Haber, 5(1):14-19.

TUIK (2020). Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim tarihi: 25.11.2020, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul>.

Uysal O, Subaşı O S, Kiraz M E, Kavak O, Kamiloğlu Ö (2017). Mersin ili ova ve yayla bağcılığının ekonomik analizi. Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi, 3(1), 17-27.

Uzun H İ, Özbaş O (1995). Antalya koşullarında erkencilik sağlamak amacıyla Perlette ve Cardinal üzüm çeşitlerinde plastik örtü altında yetiştirilmesi üzerinde araştırmalar. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, 13-16 Ekim, Adana. s. 452-457.

Winkler A J, Cook J A, Kliever W M and Lider L A (1974) General Viticulture, Univ. Calif. Press. Berkeley, Los Angeles.